

İŞÇİ CİNAYETLERİNİN POLİTİK EKONOMİSİ

Ramazan TÜRKMEN
Wilhelm Wolff Toplum Araştırmaları Derneği

W. Petty'den başlayan ekonomi politik, burjuva toplumun gerçek üretim ilişkilerini araştıran bir bilim olarak kapitalizm ile birlikte ortaya çıkar. Ekonomi-politik toplumsal üretim ve dolaşımın/paylaşımın bilimidir. Kapitalist öncesi üretim biçimlerinde toplumsal artığa zor yoluyla el konulurken, kapitalist topluma geçildikten sonra artığa el koyma değişim yoluyla gerçekleşir. Artığa ister despot, ister köle sahibi ya da isterse derebey el koyun, zoru ekonomik bir unsur olarak kullanır. Henüz toplumsal sürecin bu aşamasında üretim, kullanım değeri yani gereksinim amacıyla yapılmakta, sadece üretim fazlası ürünler pazara götürülerek meta niteliği kazanmaktadır. Eğer doğrudan üretici bir ürünü değişim amacıyla ihtiyacından fazla üretmişse, onun bu fazla üründen muradı, kendisinin üretmediği bir kullanım değerlerine ulaşmaktır. Örneğin tahıl üretimine uygun topraklarda üretim yapan bir doğrudan üretici elindeki fazla ürünü, pazarda paraya çevirir. Bu para ile ulaşmak istediği ürün, kendi üretim koşullarında üretmediği şarap, yağ, tuz vb olabilir. Pazara götürdüğü kısım onun ihtiyaçlarının fazlasına değil, üretmediği kısma tekebül eden bölümdür. İhtiyaçlarının fazlasına ise despot, köle sahibi ya da derebey tarafından el konulur. Bu el konulan kısım kapitalist öncesi üretim biçimlerinde artık ürün olarak adlandırılır. El koyma zora dayalı bir eylem olduğu için herhangi bir ekonomik yasanın bu eylemi yönettiğinden söz etmek mümkün değildir. Sadece ürünün meta haline gelen kısmı için değişim yasaları işler. Ancak bu yasalar toplumsal hayatın tümünü belirleyen yasalar değil doğrudan üreticiler için asıl üretimin kıyasında kalan kısmını, despot, köle sahibi, derebey için ise lüks tüketimi karşılayan kısmını ilgilendirir. Ne zaman ki özel mülkiyet sermaye, doğrudan üreticiler de işçi biçimini alır, işte o zaman tüm üretimin amacı değişim halini alır. Özel mülkiyetin sermaye, doğrudan üreticinin işçi biçimini alması ile bütün toplum meta sahibi niteliğine bürünür. İşçiler emek-güçlerine (üretebilme potansiyellerine), sermaye sahibi olarak kapitalistler ise

tüm üretim ve tüketim araçlarına meta olarak sahiptirler. Tüm toplum, değişim toplumu haline gelmiştir. Marx bu üretim tarzını genelleşmiş meta üretimi olarak tanımlar. İşte tarihsel olarak bu aşamaya gelindiğinde üretimin ve değişimin yasaları, toplumsal hareketin yasaları haline gelir. Artık ekonomi politik bilimi aracılığı ile bu yasaların nasıl işlediği bilinebilir. Bu aşamadan önce aile ekonomisi geçerli olduğu için, toplum için yapılan üretim sınırlıdır. Ancak kapitalizm ile birlikte herkesin herkes için üretimi söz konusu olabilir. Üretim toplumsallaşmıştır; temellük ise bireyseldir. Bu bir çelişkidir ve bu çelişki ekonomi politiğin sınıfsal sınırlarını belirler. Burjuva iktisadi bir bilim olarak bu çelişkinin sınırlarına kadar gelişir. Bu sınırlara ulaşıldığında ise sahneyi Marksizmin eleştirisinin alması gerekir. Çünkü Marx ve Engels kendilerini ekonomi politik bilimini bu sınırların ötesine taşıyabilecek sınıfsal zeminine sahip bilim insanları olarak konumlandırmışlardır. Onlar üretim toplumsal ise temellükte toplumsal olmalıdır derler ve yasaların ortaya koyduğu bu çelişkiyi deşifre etmekten geri durmazlar.

Meta; değişilen, emek ürünü olan kullanım değerleridir. Eğer değişimden bahsediliyorsa burada karşılıklı bir onaydan söz ediliyor demektir. Her değişim eylemi bir akid ilişkisidir. Tekil örneklerde hile, zorlama vb örneklere rastlanmakla birlikte değişim sürecinde eşit değerlerin eşit değerlerle değiştiği varsayılır. Bunun dışına çıkan durumlar pratikte taşıdıkları öneme karşın bilimsel olarak bir anlam taşımazlar. Kapitalist toplumda değer yasanının her ihlali son tahlilde meta sahipleri olarak vatandaşların karşılıklı akidlerinin ihlali anlamına gelir ve burjuva hukukunun konusunu oluşturur. Marx, işçinin üretebilme potansiyelinin yani emek-gücünün değerinin altında satılmasını emek yağması olarak adlandırır. Yağma değişim ilişkisinden ziyade güçleri eşit olmayan unsurlar arasında gerçekleşen zor ilişkisinin sonucudur. Bu nedenle eğer emek yağmasından söz ediliyorsa, bu durum, bilim ile açığa çıkartılabilecek yasaların değil, bir sava-

şimda bir tarafın yenik, diğer tarafın muzaffer olduğunun göstergesidir. Bu yazı işçi cinayetlerinin ekonomi politiği başlığının ne kadar anlamsız ve geçersiz bir tartışma başlığı olduğunu, asıl tartışılması gereken şeyin işçi sınıfının yenilgisinin işçi cinayetlerinin kriminolojisinde taşıdığı önemin altını çizmek için kaleme alınmıştır. Çünkü işçi cinayetleri emek yağmasının diğer adıdır ve cinayetlerin ekonomi politiği değil ancak kriminolojisi olabilir.

Yenildiğimizi Unuttuk

En büyük yenilgi, yenildiğini unutmaktır. Çünkü bu durum yenilen tarafın içine düştüğü koşulların hangi tarihsel sürecin sonucu olduğunun bilincini kaybetmesi, yenilgi koşullarını içselleştirmesi ve en kötüsü bilincini savaş dışında konumlandırmasıdır. Bir savaşın içerisinde olup, savaşta olduğunu bilmemek katliamla sonuçlanır. Bugün on on, yüz yüz, bin bin ölüyorsak nedeni bu bilinçsizlik durumudur. Bu durum bugüne bakarak anlaşılabilir bir durum değildir. Öyle ise yenilgimizin iki moment noktasını bir kez daha anımsamak gerekir.

1980'li yıllar dünya pazarında yeniden şekillenmenin hız kazandığı yıllar olmuştur. Teknolojinin geldiği düzeye bağlı olarak uluslararası işbölümünün yeniden tanımlanması ve dünya pazarına eklenmesi biçimlerinin değişiyor olması, sadece Türkiye'de değil eşzamanlı olarak dünyada pek çok ülkede köklü değişimleri koşullamıştır. Özellikle Şili, Arjantin ve Yunanistan gibi bir grup ülkenin kapitalist dünya pazarının aldığı yeni form içindeki konumları değişikliğe uğramıştır. Ya da bir başka ifade ile kapitalist dünya pazarı bu ülkelerin pazara eklenmesi biçimlerinin değişimi ile yeni form almıştır. Kapitalist gelişim süreciniz hız kazanıyorsa, uluslararası işbölümündeki konumunuz da değişiyor demektir. Meta üretiminin genişlemesi, ulusal ekonomileri dünya pazarındaki işbölümünde rol almaya zorunlu kılar. Uluslararası işbölümündeki konumunuzu belirleyen şey ise emek üretkenliğinizin düzeyidir. Son tahlilde dünya pazarı da olsa pazara metalar çıkar ve metalar, metalarla içerdikleri emek zaman miktarlarıyla rekabet ederler. Öyle ise dünya pazarında rekabetin temel belirleyeni, tıpkı ulus içinde olduğu gibi emek üret-

kenliği ve emek sömürü oranlarıdır. Bu gerçek, dünya pazarının yeniden şekillendiği dönemlerde ulusal pazarların yapısının yeniden inşasını zorunlu kılar. Bir pazarın yeni biçim alması, o pazardaki sınıfsal konumların da yeniden tanımlanmasını gerektirir. Sınıfların karşılıklı konumlanışındaki değişiklik sadece sınıf mücadelesi ile gerçekleşebilir. Bu nedenle dünya pazarı bir altüst oluş süreci yaşıyorsa sınıf mücadelesi keskinleşir, yeni araç ve yöntemlerle yürütülmeye başlanır. Bu gerçeğin farkında olmayan sınıfın bu savaştan yenik çıkacağı kesindir. Yetmişlerin sonu ve seksenler boyunca yaşanan süreç farklı görünüm alsa da İran, Şili, Arjantin, Yunanistan vb için olduğu gibi Türkiye için de benzerdir. 24 Ocak kararlarından sekiz ay sonra 12 Eylül'de yapılan darbe, tam da bu gerçeğin ilanı anlamına gelir. Kenan Evren, yıllar sonra "Eğer 24 Ocak kararları denen kararların arkasından 12 Eylül dönemi gelmemiş olsaydı, o tedbirlerin fiyaskoyla sonuçlanacağından hiç şüphem yoktu. Böyle sıkı bir askeri rejim sayesinde o tedbirler meyvesini vermiştir."¹ dediğinde, aslında, teorinin ortaya koyduğu gerçeğe pratik kanıt üretmekten başka bir şey yapmıyordu.

“Ei koyma zora dayalı bir eylem olduğu için herhangi bir ekonomik yasanın bu eylemi yönettiğinden söz etmek mümkün değildir... İşçi cinayetleri emek yağmasının diğer adıdır ve cinayetlerin ekonomi politiği değil ancak kriminolojisi olabilir.”

Siyasi partilerin ve sendikaların kapatılması, yöneticilerinin tutuklanması, işçi sınıfının öncüleri ile önderlerinin yıllarca süren davalarda yargılanmaları, yargısız infazlar, idamlar... Hemen arkasından anayasa ve yasalar ile işçi sınıfının politik mücadele araçlarının ve alanının tarumar edilmesi, apolitizasyonun ideolojik bir söylem olarak yeni yeni gelişen sınıf dilinin yerini alması vb... Yenilmiştik. Böylece ülkenin uluslararası pazarda rekabet edeceği metaların, örgütsüz emek süreçleriyle, dolayısıyla düşük ücretlerle üretilmesinin koşulları artık mevcuttu.

Ilık bir mayıs akşamı bir madenin 301 işçiye mezar olmasının nedeninin yine ılık bir eylül sabahı “sokakta anarşinin sonu” propagandalarıyla gelen darbe olduğunu kaç kişi düşünmüş olabilir? Ya da Soma'lı köylü Ahmet bin dokuz yüz seksen 12 Eylül'ü, tarlasında zeytin toplarken ya da sabaha karşı tütün dizerken, çok uzaktan duyduğu tank homurtularının kırk yıl sonra köyün bütün erkekleri gibi oğlunu da “paşa vardiyasında” bir madenin yedi yüz elli metre altına gömdüğünü aklına getirmiş midir? Öyle ya, o bir karış toprağında kendi

geçimliğini kıt kanaatte olsa sağlamaktayken ve çocuklarına miras olarak bırakacağı, onların da kendi geçimlerini sağlayacakları bir karış toprağın huzuru maddi hayatla ilgili tüm endişelerini sonlandırmaktayken, anarşinin son buluşunun(!), sevinilmeyecek, alkışlanmayacak ne yönü olabilir?

Çocuklarının doğum tarihlerini ya da büyük Tariş grevini anımsayamasa da, tütün ne zaman yasaklandı, pamuk ne zaman para etmez oldu, zeytinden neden vazgeçtiler hepsini bir bir anımsar Ahmet. Çocuklarının geleceği olarak gördüğü bir karış toprağının ürünü kendi karnını dahi doyurmaya yetmeye başladığını anımsar. Madenin nasıl açlıklarına umut olduğunu, güneşin altında kavrulduğu günlerden, güneşe özlem duyduğu günlere nasıl evrildiklerini, rençberlikten işçiliğe nasıl terfi ettiklerini anımsar. Onun hikâyesi bir ömre sığan sınıfsal dönüşümün hikâyesidir. Tarlanın kenarında güneşin altında oynadığı günlerden herkesin amcası olacak yaşa geldiğinde oğullarını, komşularını toprağa gömen Ahmet'in hikâyesi... Dün, bir başkasının hayatı ya da bir grup romantik eylemliliği olarak gördüğü bütün olaylar bugün onun hikâyesinin giriş kısmıdır. Develer tellal, pireler berber iken...

Bu hikâyenin ikinci uğrağı sıcak bir Ağustos ayının ondokuzunda, bir sarhoşun tankların üzerinde attığı naralarla çizilir. Alternatif bir dünya umudunun yitip gittiği o gün, işçi sınıfının her gün lanetle anacağı Boris Yeltsin, Glastnost ve Presteroyka politikalarının mucidi Gorbaçov'u SBKP'nin darbesinden korumaktadır. Gorbaçov tarafından terk edilen 'reel sosyalizmi' yeniden inşa amacıyla KGB ve Ordu tarafından düzenlenen darbe üç gün sonra, 19 Ağustos'ta en büyük destekçisi bir sarhoşun tankların önüne geçmesiyle engellenmiştir. Bu tarihsel deneyim ister geçerliliği kuşkulu bir sistemin ön görülebilir çöküşü, ister bir karşı devrim, isterse bir erken doğumun beklenen ölümü olarak adlandırılın dünya işçi sınıfı için anlamı bu değerlendirmelerin tümüyle dışındadır. Başına reel ön ekini almış olsun veya olmasın sosyalizm deneyimi işçi sınıfının iktidarının mümkün olduğunun ve kapitalist üretim tarzının dışında bir üretim biçiminin mümkün olduğunun göstergesidir. Sosyalizm deneyiminin başarısızlığa uğraması tüm dünya işçi sınıfının bilincinde kapitalizmi kader haline getirirken tüm

“Bugün adeta sınıfsal bir katliama dönüşen işçi cinayetleri değerlendirildiğinde, işçi sınıfının bilinç yitiminin bedelini en ağır biçimde ödediği görülür.”

dünyada sınıf mücadelesini uzun süreler üzerinden atamayacağı bir yenilgi ortamına sürüklemiştir. Onlar farkında olsun ya da olmasınlar yıkılan sosyalizm deneyimleri tek tek her bir işçinin üzerine çökmüştür. Bu işçilerin içerisinde Somalı, Ermenekli maden işçileri, Tuzlalı, Aliağalı tersane işçileri, araçların kasalarında katledilen tarım işçileri, Ostimli, Karabağlarlı sanayi işçileri ve bil cümle tüm dünya işçileri bulunmaktadır. Türkiye'deki darbe işçi sınıfının mücadele araç ve alanlarını dağıtırken Sovyetlerin yıkılışı ile yenilgi ideolojik bir dağılmaya kadar derinleşmiş, sınıfın tüm öncü unsurları yok edilmiş, sınıfsal deneyimi aktaran tüm yapılar dağıtılmış, Marksist hareketle sınıf arasında bağ kuran tüm bağlantı noktaları kopartılmıştır. Bugün adeta sınıfsal bir katliama dönüşen işçi cinayetleri değerlendirildiğinde yenildiğini unutan işçi sınıfı, bilinç yitiminin bedelini en ağır biçimde ödemektedir.

Yağma Zamanı

Kapitalist üretim ilişkileri altında her birey bir meta sahibi olarak var olur. Bu meta sahipliği onları hukuk ya da bunun uygulayıcısı olarak devlet karşısında eşit kişiler haline getirir. Bu eşitlik her vatandaşın kendi faydasını/çıkarını kolladığı, “özgür ve adil” bireyler arasında bir eşitliktir. Eşitlikler çünkü insanlar arasındaki toplumsal ilişkiler, tam tersine, nesnelere (metalar) arasında değişim ilişkisi olarak görünmektedir. Hiç kimse verdiğinden daha azına razı olmayacağına göre, meta sahipleri olarak karşı karşıya gelenler değişimin doğası gereği eşit olanları değişmek zorundadır. Eşit değerleri değişenler eşit haklara sahiptirler. Çünkü Kapitalizmin temel yasası olan değer yasası, eşitlik yasasıdır. Çok farklı yararlılığa sahip metaların değişmesi göz önünde alındığında hepsinde ortak olan bir “şey” ile ifade edilmelidir. Hepsinde ortak olan şey yararlılık nesnesi olarak üretilmeleri sırasında kullanılan emeğin soyut insan emeği olmasıdır. Bütün metaların ortak özelliği, değişimde eşitliği sağlayan üretilmeleri için harcanan soyut insan emeğinden başka bir şey değildir. Bir metanın değerinin tamamen üretimi için harcanan emek zaman olduğunu ileri süren emek-değer teorisi, Adam Smith ve Ricorda'nun da çalışmalarının temelini oluşturur. Değe-

rin ölçüsü olarak emek zamanı kabul eden Smith ve Ricorda emek ile emek-gücü arasında bir ayrım yapamadıkları için kar'ı görmüş olmalarına rağmen artı-değeri ve sömürüyü göremezler.

Marx, "Pazarda, para sahibi ile doğrudan doğruya yüzyüze gelen aslında emek değil, emekçidir. Onun satıldığı, kendi emek-gücüdür. Onun emeği, fiilen (harcanmaya -ç) başlar başlamaz, artık, ona ait olmaktan çıkmıştır ve bunun için de bu emeğin şimdi onun tarafından satılması sözkonusu olamaz. Emek, değer öz, ve değer için ölçüsüdür, ama kendisinin değeri yoktur."² diyerek, emek ile emek-gücü arasındaki farkı açığa çıkartmış, bu onun sömürüye ulaşmasını sağlamıştır.

Emek-gücü; üretken faaliyet içerisinde bir kullanım-değeri üretilirken harcanan, zihinsel ve fiziksel yeteneklerin tümünden oluşur. Diğer bütün metalar gibi bir kullanım-değeri ve değişim-değeri vardır. Emek-gücünün değeri; işçinin üretim sürecinde harcadığı zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin yeniden üretilmesi için gerekli metaların değerinin toplamıdır. Bu yeteneklerin yeniden üretilmesi, korunması tek başına olmayacağı için bunları sağlayan ailesi ve tükenen kendi kullanım değerlerinin yerine yeniden üretilmeleri anlamına gelen çocukların yetiştirilmesi için gerekli metaların değeri de, emek-gücünün değerine girer. Bu metalar toplamına kısaca emek-gücü sepeti dersek, bu sepetin içerisine toplumsal ve tarihsel olarak farklı metaların gireceği açıktır. Emek-gücünün değeri aynı kaldığı halde sepete giren metalar nicelik ve çeşitlilik olarak artabilir, hatta artmak zorundadır ve dahası bu artış emek gücünün değeri düşerken de yaşanabilir. Yani işçinin refah olarak algıladığı emek gücünün değerine giren metaların kitlesi artarken, sömürüyü gösteren emek gücünün değeri düşebilir. Bu sınıf mücadelesinin neden yoksulluk/zenginlik ekseninde değil de sömürü ekseninde yürütülmesi gerektiğini gösterir.

Emek gücü metasının kullanım değeri kendi değerinden daha büyük değer yaratabilme özelliğidir. Meta değişiminin yasaları gereği kullanım değeri metayı satın alana, yani kapitaliste aittir, zaten o da bu özelliği nedeniyle bu metayı satın alır.

Emek süreci bu metanın kullanım-değerinin gerçekleştirildiği alandır. İşçi emeğin iki yönlü nite-

liği gereği bir yandan üretim araçlarının değerini korur ve parça parça üretilen metaya aktarırken diğer yandan emek-gücü için yatırılan değeri yeniden üretir; buna kendisini yeniden üretmesi için gerekli metaların değerinin toplamı kadar bir emek olduğu için gerekli emek denmekte ve toplumsal olarak belirlenmektedir. Kendisi için, gerekli emek zamanı kadar çalışan işçi için üretim süreci bitmiş olmasına rağmen kapitalist açısından işgünü bitmemiştir. Çünkü o, işgünü üzerinden emek-gücü satın almıştır ve günün geri kalan kısmında işçiyi çalıştırmaya devam eder. Karşılığında hiçbir şey verilmeyen bu emeğe artı-emek olarak üretim araçları sahipliği kimliği ile kapitalist el koyar; değişim yasalarının sınırları içerisinde sömürü gerçekleşir.

Kapitalist üretim biçiminde, işçinin emek-gücünün değerini yeniden üretmesi için gerekli emek zamanı bir işgününün asgari sınırını oluşturur. İşgünü bu asgari sınırın altında olamaz, bu şartlarda işçi kendisini yeniden üretemeyecektir. İşgünü, gerekli-emek zamanının ötesinde belirli bir noktadan daha fazla uzatılamaz. Bu azami sınırı belirleyen iki koşul vardır. Birincisi işçinin, beslenmesi, dinlenmesi, uyuması gibi fiziksel gereksinmelerini karşılaması gerekir; ikincisi, fiziksel ihtiyaçları dışında kalan entelektüel ve toplumsal ihtiyaçlarını gerçekleştirebilmesi için gerekli bir zamanı olmalıdır. İşçinin emek-gücünü yeniden üretmesi için gerekli fiziksel ve moral ihtiyaçlarını karşılaması gereken zaman ne kadar kısaltılırsa emek-gücünü eskisi gibi yenileme olanağını kaybedecektir. Öte yandan normal şartlarda bir işgününde 8 saat çalışarak ortalama 30 yıl süren kullanım değerinin, işgününü uzatarak ya da iş yoğunluğunu normal şartların üzerine çıkartarak 10 yılda tüketildiğini düşünelim. İşçi 10 yılda normal şartlarda 30 yılda üreteceği değeri üretmesine rağmen toplam 10 yıllık emek-gücü değerini alır, geriye kalan ödenmesi gereken 20 yıllık değer emek yağması olarak kapitaliste kalmıştır. 30 yılda tüketilmesi gereken bir değer, zor yoluyla 10 yılda tüketilmesi sırasında yaşanan her türlü olay, hangi önlemler alınır alınmaz emek yağmasıdır, kaza değil cinayettir. İşçinin meslek hastalığı, iş yerinde meydana gelen herhangi bir olay, emek gücünün değerinin altında ücret alması nedeniyle emek gücünü yeniden üretememesi, işgününden uzun veya yoğun

"Sadece iş yerinde, yaptığı iş nedeni ile ilişkilendirilen 'meslek hastalığı' ve iş kazası' anlayışı kabul edilemez."

çalışma vb tüm bu durumlar emek yağması başlığı altında değerlendirilmelidir. Bu süreçlerin sonucu, akut veya kronik olarak ortaya çıksın, işçinin üretebilmek potansiyelinin zamanından önce tükenmesine yol açıyorsa ortada bir suistimal, açık bir gasp söz konusudur. Tüm bu ihtiyaçların karşılanması aslında emek-gücünün ertesi gün için yeniden hazırlanması olduğu için, işçinin 24 saati sermaye bağımlıdır. Bu nedenle, sadece iş yerinde, yaptığı iş nedeni ile ilişkilendirilen bir “meslek hastalığı ve iş kazası” anlayışı kabul edilemez. Bir işçinin sermaye ile ilişkisinden kaynaklanan ve onun yaşam kalite veya süresinde düşmeye neden olan her türlü sonucun kaynağında işçiyi bu duruma zorlayan ilişkiler söz konusudur.

İşgününün büyüklüğü toplumsal ilerleme tarafından koşullandırılır. Doğal bir günden az olmasına karşın çok esnek sınırlar tarafından belirlenmiştir. Kapitalist işgünü üzerinden anlaşıldığı için bu süreyi elinden geldiğince uzatmaya çalışır, işçi de kendi emek-gücü metasını tekrar aynı şartlarda üretebilmek ve ertesi gün yeniden satılabilmek için kısaltmaya çalışır. Özgür meta sahibi bireyler olarak pazarda karşı karşıya gelen kapitalist ve işçi alıcı ve satıcı olmaktan gelen hakkını savunur. Marx'ın deyişi ile “Eşit haklar arasında son sözü kuvvet söyler. Ve bunun için de, kapitalist üretim tarihinde, bir işgününün belirlenmesi sürüp giden bir savaşımın kolektif sermaye, yani kapitalist sınıf ile kolektif emek, yani işçi sınıfı arasındaki bir savaşımın sonucu olarak kendini gösterir.”³ İşçi sınıfının savaşımı, kapitalist sınırlar içinde, eşitlik ilişkisi olarak değer yasasının uygulanmasıdır. Hiç bir toplumsal yasa mutlak olmayıp farklı yasaların ve değişkenlerin etkisi altına işler ya da işleyişinin önüne engeller çıkartılarak bir süreliğine geciktirilir. Emek-gücünün değerinin altına düşürülmesi, işgününün olabildiğince yoğunlaştırılması ve uzatılması ile sömürünün emek yağmasına dönüştürülmesi değer yasasının bu özel meta için “şimdilik” uygulanamadığının göstergesidir. İşçi sınıfının yerel anlamda yenilgisinin üzerine enternasyonal anlamda da yenilmesi ile eşitlik ilişkisi bozulmuş, değer yasası “iğfal edilmiş”, sömürü emek yağmasına dönüşmüştür.

Sömürüye karşı çıkmayan sosyal demokrasi, burjuva eşitlik anlayışı gereği emek yağmasına karşıdır. Sosyal demokrasi sömürü ilişkilerine kördür. Çünkü sömürüye karşı çıkmak kapitalist mülkiyet ilişkilerine karşı çıkmak demektir. Ancak emek yağmasına

karşı çıkmak için emek ve sermaye arasındaki meta sahipleri olarak eşit ilişkiyi, değer yasasını savunmak yeterlidir. Bu nedenle işçinin sağlığının korunmasını, güvenlik önlemlerinin alınmasını, 'insanca' çalışma hayatını savunan sosyal demokrasi bu durumda samimidir. Ancak bu tavrı işçi sınıfının tarihsel haklarının savunusu olarak değerlendirmek sosyal demokrasinin sistem içi karakterinin gizlenmesinden başka bir anlama gelmez. Sistem içi eşitsizlik ve adaletsizliklere sistem içi yollarla çözüm arayan her politika gibi kapitalizme hizmet etmenin ötesine geçemez.

Kolektif sermayenin örgütü olarak devlet bu savaşın tarafı olduğundan, her türlü zor aygıtlarıyla işçi sınıfını karşısında durur. O yüzden Soma'da maden ocağı sahibi korunur ve düşen asansörde sağlık ekibinden önce polis gelerek sermayeyi koruma altına alır. Böylece 301 arkadaşına mezar olan bir ölüm çukurundan çıkan işçinin söylediği “Aşağıda ölüm var yukarıda açlık. Aşağıdaki ölüm bir olasılık, yukarıdaki açlık ise kesin” sözleri aslında yaşamla ölüm arasında yapmak zorunda kaldığı tercihin bir ifadesinden başka nedir ki? Bu sözleri işçiye söyleten sınıfın topyekun yenilgisinden başka nedir ki? Diğer taraftan bu “tercih” sınıfsal olarak onu ölümden bir adım dahi uzaklaştırmamaktadır. İşçinin bu “zorunlu tercihi” sonucunda ölüm onu bazen bir asansörün içerisinde, bazen bir geminin filikasının test edilmesinde kum torbası yerine kullanıldığında, kimi zaman pamuk toplamaya giderken bir kamyon kasasında, kimi zaman bir makinenin dişlileri arasında, bir gün boyunun ermediği raftan düşen su motorunun altında ya da patlamaya hazır bir kazanın dibinde kaynak yaparken yakalayivermektedir. Bu nedenle işçi sınıfı üretimden gelen gücünü örgütlü bir güce dönüştüremediği, bir sınıf gibi hareket edemediği her gün, tarihsel yenilgisinin bedelini en ağır biçimde ödemesi kaçınılmaz bir zorunluluk olmaktadır.

Marx, Kapital'de; “Emekçi, yaşamının büyük bir kısmını üretim süreci içerisinde geçirdiği için, üretim sürecinin koşulları, geniş ölçüde, onun aktif yaşam sürecinin koşulları ya da yaşam koşullarıdır, ve bu yaşam koşullarında ekonomi, kar oranını yükseltmenin bir yöntemi; daha önce de gördüğümüz gibi, aşırı çalıştırma, emekçiyi bir dolap beygirine çevirme, sermayeyi çoğaltmanın ya da artı-değer üretimini hızlandırmanın bir aracıdır. Bu ekonomi, daracak ve sağlığa zararlı yerlere işçileri üst üste yığmaya, ya da kapitalistin diliyle,

yerden tasarrufa; güvenlik aygıtları kullanmaksızın, tehlikeli makineleri avuç içi kadar yerlere doldurmaya; sağlığa zararlı, ya da madencilikte olduğu gibi tehlikeli, vb., üretim süreçlerinde güvenlik kurallarını ihmal etmeye kadar varır. Üretim sürecini, işçi için insani, zevkli ya da hiç değilse dayanılabilir hale getirmek için gerekli koşulların ve önlemlerin hiç birinin yerine getirilmediğinin burada sözünü bile etmiyoruz. Kapitalist açısından bu tamamen yararsız ve anlamsız bir israftır. Kapitalist üretim biçimi genellikle, bütün pıntılığına karşın, kendi insan malzemesi konusunda çok hovardadır; tıpkı, tersine, ürünlerini ticari kanallardan dağıtma yöntemi ve rekabet yüzünden, malzeme ve araç bakımından çok müsrif olması ve bireysel kapitalist için kazandığını toplum adına yitirmesi gibi.⁴ diyerek yaşananları gözler önüne serer. Engels İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu adlı kitabında daha 1845 yılında işçi sınıfının toplumsal üretimde karşı karşıya kaldığı durumun adını cinayet olarak koymuştu.

“Bir insan, bir başkasına ölüme yol açan bedensel bir zarar verdiği zaman buna adam öldürme diyoruz; saldırgan, vereceği zararın öldürücü olduğunu önceden biliyorsa o zaman buna cinayet diyoruz. Ama toplum, yüzlerce proleter, çok erken yaşta doğal olmayan bir ölümlerle yani kılıç ya da kurşunla ölüm gibi zorba yollardan ölümlerle karşı karşıya geleceği bir konuma koyduğu zaman, toplumun o yaptığı bir bireyin yaptığı gibi ve aynı kesinlikle cinayettir; toplum binlerce insanı yaşamın gereklerinden yoksun bıraktığı, içinde yaşayamayacakları konumlara soktuğu -kaçınılmaz sonuç olan ölüm gelinceye dek o koşullarda kalmaya yasanın güçlü eliyle zorladığı- bu binlerce mağdurun yok olacağını bildiği ve gene de bu koşulların sürmesine izin verdiği zaman, toplumun o yaptığı, bir bireyin yaptığı gibi ve aynı kesinlikle cinayettir; örtülü, kasıtlı cinayettir; hiç kimsenin kendisini savunamadığı bir cinayettir; kimse katili görmediği için, mağdurun ölümü doğal görüldüğü için cinayet gibi olmayan cinayettir; çünkü suç bir şeyi yapmaktan çok yapmamanın sonucudur. Ama cinayettir.”⁵

Emek yağmasının en doğal görünen şekli emek-gücünün değerinin altında ücret ödenmesidir. Fiyat değerini para adıyla, ücret de emek-gücünün değerini para adından başka bir şey değildir. Emek-gücünün değeri işçinin üretim sürecinde harcadığı

zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin yeniden üretilmesi için gerekli metaların değerinin toplamıdır bu onun asgari sınırıdır, bu sınırın altında ödenen ücretle çalıştırılan işçi fiziksel ve moral ihtiyaçlarını karşılayamayacak ve kötürüm bir hayat sürmek zorunda kalacaktır. Dengesiz beslenme, sağlıksız barınma alanları, bozuk bir ruhsal durum her türlü hastalığa elverişli ortamı hazırlayacak işyerinde ya da dışarıda her türlü olumsuzluğa yol açacak koşulları hazırlama görevini sermaye kendi çıkarı için sonuna kadar kullanarak işçinin hayatını hiçe saymış olacaktır. Sermaye ücretleri emek gücünün değerinin altına çekmenin pek çok yolunu bilir. Ve bu yollar mutlaka yasa dışı olmak zorunda değildir. Fazla mesai ücretlerinin iş gününün saat başı karşılıklarına göre ödenmesi, esnek işgünü uygulamaları, parça başı ücret vb. Tüm bunlar bugün Ulusal İstihdam Strateji belgesinde kalın harflerle yazılı, sermaye ile işbirliği içinde iktidarın hedefleri arasındadır.

Ücretlerin, emek-gücünün değerinin altına düşürülmesinde ve bunun sonucu olarak emek sömürsünün, emek yağmasına dönüşmesinde en önemli etken nispi-artı nüfusun varlığıdır. Ücret hareketleri, emek gücünün değerinin belirlenmesinden bağımsız bir şekilde işçi sınıfının faal ve yedek sanayi ordusunun nispi oranları tarafından belirlenir. Nispi aşırı nüfus olarak ifade edilen yedek sanayi ordusu, işçi nüfusundaki mutlak bir fazlalık olmayıp, işçi sınıfının sermaye ile ilişkilenelememiş kesimine verilen addır. Akıcı, saklı ve durgun olarak bulunan ve üretimin ölçeğinin artması ve azalması ile çalışıp çalışmama arasında gidip gelerek ücretlerin belirlenmesinde önemli rol oynarlar. Nispi-artı nüfusun akıcı kısmı, üretimin ölçeğindeki değişimlerden en fazla etkilenen gruptur. İşlerin iyi gittiği dönemde çalışan akıcı grubun içerisinde olan işçiler, durgunluk dönemlerinde işsiz kalırlar. Sürekli yedek sanayi ordusu ile faal çalışanların arasına gidip gelerek akıcı haldedirler. Daha önce sermaye ile ilişkilendikleri için çalışma hayatını bilirler ve iş bulmaları daha kolay olur. Saklı kategorisi; tarımsal üretimde sermaye kullanımının giderek artması ve makineli üretimin yaygınlaşması nedeni ile işsiz kalan tarım işçilerinden ve daha önce kendi adına çalışan köylülerden oluşur. Uygun koşullar oluştuğunda sa-

“İşçinin emek gücünü kapitaliste satmak zorunda oluşu ister artı değer sömürsü yoluyla isterse emek yağması düzeyinde olsun, yaşamının şu veya bu ölçüde bir kısmından vazgeçmesi anlamına gelir.”

nayi üretiminin çok olduğu merkezlere göç ederler, daha önce bu şartlarda çalışmadıkları için iş bulmaları oldukça zordur, sırf bu yüzden ücretleri asgarinin altındadır. Özellikle madenlerde ve inşaat işlerinde çalışan bu kesimin sanayi üretiminde iş bulması akıcı kısmın çalışıyor olmasına bağlıdır. Yedek sanayi ordusunun durgun kısmını oluşturanların herhangi bir işte çalışmaları çok düzensizdir, ancak sanayi çevriminde işlerin canlanma ve aşırı üretim dönemlerinde iş bulabilirler, geri kalan zamanlarda ya hiç iş bulamazlar ya da toplumun en pis işlerini yapmak zorunda kalırlar. Çalışan işçiler üzerindeki en büyük baskıyı oluşturarak ücretlerin düşmesinde etkin bir rol oynayan yedek sanayi ordusu ne kadar büyük ise sermaye birikimin hızı ve kitlesi de o kadar büyük olur.

Savaşlar ve köylerin boşaltılması nedeniyle Kürdistan'dan göç etmek zorunda bırakılan binlerce insanın yedek sanayi ordusunun saflarına katılmasının dışında bir seçenekleri yoktu. İşçi sınıfının içerisinde sınıf aristokrasisi tesis edilmesinin bir yöntemi olarak uygulanan Kürt göçü politikası, Türkiye işçi sınıfında şovenizmin gelişmesini tetikleyerek sınıf içerisinde yaşanması gereken rekabetin sınıf dışında başka alanlara taşınarak sermaye tarafından sınıfı bölmenin aracısı olarak kullanılmaktadır. Bugün Kürtler için devam eden politikalar Suriyeliler için yeni başlamıştır.

Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalanlara sınır kapılarının açılması insani duygulardan çok yedek sanayi ordusuna dâhil edilme politikası olarak değerlendirilmelidir. Özellikle tarımsal üretimde, inşaat işkolunda her türlü zor ve pis işlerde hiçbir "sosyal güvencesi" olmadan normal günlük ücretin çok altında çalışan bu insanlar çalışabilecek bir iş buldukları gün sadece karınlarını doyurabilirler, o da ölmeyecek kadar olursa ne mutlu onlara! Bir buçuk milyon Suriye'li göçmenin yedek sanayi ordusuna dahil olması ile emek yağmasının derinleştirilmesi beş çocuk politikasından daha kısa yoldan sonuca ulaştığı için tercih edilmektedir. Yedek sanayi ordusu emeğin yağma edilmesinin nedeni değildir, sadece yağma edilebilmesinin koşullarını hazırlar. İşçi sınıfının örgütlülüğü yüksek olduğunda yedek sanayi ordusu ne kadar büyük olursa olsun

emek yağmasına karşı başarılı bir mücadele verebilecektir. Sınıfın örgütlülüğünün yüzde 8-9 lara düştüğü günümüzde tarihsel yenilginin lekesi ve toparlanamadığının göstergesidir. İşçi sınıfı, örgütlü sınıf olarak hareket edemediği sürece yaşanan katliamların önüne geçmesi mümkün olmayacaktır.

Yedek sanayi ordusu yağma ile eridiğinde değer yasası tekrar kendini göstererek değişimin eşitler arasında yapılmasının olanaklarını çıkaracaktır. Bu nedenle bir taraftan yağma ile eriyen yedek sanayi ordusuna yeni kurbanlar kazandırmak, diğer taraftan ücretlerin düşürülmesi için örgütsüz ve sınıf bilinçsiz bir kitleye sermayenin her zaman kapısı açıktır. Ayrıca göçmen olarak gelenler ile çalışan işçiler arasındaki rekabet, düşmanlığa dönüşerek asıl

savaşımın yapılacağı alanı terk ederek, göçmen düşmanlığı adı altında sınıfı bölmenin aracısı olarak çok iyi kullanıldığı yaşanan olaylardan rahatlıkla görülebilir.

Yedek sanayi ordusunun yapısına ilişkin sermayenin politikaları açık ve (kendi içinde) rasyoneldir. İşçi sınıfının bu konudaki mücadelesi ise tam anlamıyla yaşadığı çaresizliği göstermektedir. Milliyetçi, şoven yaklaşımların emek cephesine değin sızmış dilini bir yana bırakırsak, konuya dair tek öneri sosyal demokrasinin sunduğu işsizlik sigortası (aile sigortası) önerisidir. Yedek sanayi ordusuna yönelik hiç bir çözüm önermeyen, sorunu ortadan kaldırmak yerine sorunu yönetmeyi hedefleyen bu öneri tüm ikiyüzlü ha-

liyle sosyal demokrasinin ikiyüzlü tavrının ürünüdür. Oysaki bu konuda sınıf mücadelesinin ürettiği çözüm oldukça eskidir. İşçi sınıfı her yıl 1 Mayıs'ta sekiz saatlik işgünü mücadelesinde elde ettiği başarıyı kutlar. İşgününün üst sınırı fizik yasalar tarafından, alt sınırı ise sınıf mücadelesi tarafından belirlendiğine göre sekiz saatlik işgünü mutlak bir değer değil, sınıf mücadelesi ile oluşmuş bir denge durumunu ifade etmektedir. Bu denge durumunun bugün fiilen ortadan kalktığını, sekiz saatlik işgününün sadece bir ölçüm işlevi gördüğünü biliyoruz. Aynı zamanda bildiğimiz bir diğer gerçek ise işgününü kısaltma mücadelesinin sistem içi sınıf mücadelesinin en önemli eksenini oluşturduğudur. İşsizleri örgütleme gibi fantastik önermelerin dahi belirli bir teveccüh ile karşılandığı örgütsel dünya-

“Egemen algı yağmanın kaynağında iş sürecini görür ve cinayetleri ‘iş cinayeti’ olarak adlandırır. Sorunun iş sürecinden kaynaklandığını iddia etmek açıklıklarının nedenini makinelerde gören Ludistlerin saflığını tekrar etmekten farklı değildir.”

mızda, yedek sanayi ordusunu küçültmenin en rasyonel yolunun işgününü kısaltmak olduğu nedense hiçbir yapının aklına gelmez. Bu öyle bir mücadele eksenidir ki, faal işçi ordusunun talebi olarak şekillenir, ancak işçi sınıfının tüm bileşenlerini yan yana getirme, birleştirme gücüne sahiptir.

Son Söz

Bir toplum ancak kendisini yeniden üretebildiği koşullarda var olur. Bir toplumun yeniden üretim biçimi o toplumun üretim araçlarının gelişmişliğine ve bu üretim araçlarına tekabül eden mülkiyet ilişkilerine bağlıdır. Kapitalizmde üretim araçlarının mülkiyeti sermaye biçimine bürünür ve kapitalist sınıfın elinde toplanır. Emekçi sınıf ise emek gücünü satmak zorunda olan işçilerden oluşur. Bir toplumun üretim biçimi aşılımsızın toplumu oluşturan öznelerin girdikleri ilişkinin değişmesi mümkün değildir. Yani kapitalist üretim biçiminden bahsediliyorsa ya işçisinizdir, ya da kapitalist. Bireyin bunun dışında kendisini var etmesi mümkün değildir. Her ne kadar kimi ütopyik veya anarşist topluluklar zaman zaman komün deneyimlerini sistemi aşmaksızın yaşayabileceklerini iddia etseler de, onlar da zamanla üretimi toplumsallaştırmaksızın paylaşımı toplumsallaştıramayacaklarını pratik olarak öğrenirler. Paylaşımın toplumsallaşması için ise ancak mülkiyetin toplumsallaşması gerekir. Bu nedenle işçinin kapitalist mülkiyet ilişkileri aşılmadığı sürece kapitaliste emek gücünü satmaktan başka çaresi yoktur. İşçinin emek gücünü kapitaliste satmak zorunda oluşu ister artı değer sömürüsü yoluyla isterse emek yağması düzeyinde olsun, yaşamının şu veya bu ölçüde bir kısmından vaz geçmesi anlamına gelir. Kapitalistin çalışmaksızın tükettiği her bir dakika onun için bir başkası tarafından harcanan emek zamanıdır. Kapitalistin göğsünün sol tarafında işçinin kalbi atar. İşçinin kendisi için yaşayamadığı her bir an, sermayenin damarlarını sular. Sömürü ile yağmayı birbirinden ayıran yegâne ayırım, bunun burjuva hukuka ya da değişim yasalarına uygun olup olmadığıdır. Bu ayırım bize, emek ile sermayenin girdiği ilişkinin, bilim ile anlaşılıp anlaşılamayacağını söyler. Ancak ister bilim ile anlayalım isterse mah-

kemeye götürelim sorun emek ile sermaye ilişkisinden kaynaklanır. Tüm bu basit gerçeğe karşın ege-men algı yağmanın kaynağında iş sürecini görür ve cinayetleri iş cinayeti olarak adlandırır. Sorunun iş sürecinden kaynaklandığını iddia etmek açıklarının nedenini makinelerde gören Ludistlerin saflığını tekrar etmekten farklı değildir. Nasıl ki işçilerin, işsizliğinin kaynağı makineler değilse, farklı mülkiyet ilişkilerinde aynı makineler işçilerin daha az çalışmasını sağlayarak onların özgürlük alanlarının gelişmesinin nedeni olacak ise işçi cinayetlerinde de sorunun kaynağında iş süreci yer almaz. Sorunu iş cinayeti olarak adlandırmak ölümlerin nedenini barete, maskeye, işçinin dikkatsizliğine, uyanık olamamasına indirgemek demektir.

“İşçi cinayetlerinde sorunun kaynağında iş süreci yer almaz. Sorunu iş cinayeti olarak adlandırmak ölümlerin nedenini barete, maskeye, işçinin dikkatsizliğine indirgemek demektir.”

Unutmak her şeyi bir sis perdesinin ardına gizler. Unuttuğumuz için işçi cinayetlerinin adı iş cinayetidir. Unuttuğumuz için işçi sağlığı iş sağlığına, işçi güvenliği iş güvenliğine dönüşür. Unuttuğumuz için yerin üzerindeki açıklık yerine, yerin dibindeki ölümü seçeriz. Unutmak ölüm demektir. Bugün aileleri dışında kim hatırlar Ramazan Ergün'ü, Emrah Varoğlu'nu, Ramazan Çetinkaya'yı. Onların yaşamı Tuzla'da, ancak yerlerine konuldukları kum torbaları kadardı. Soma'da on Ahmet öldü, altı Ali, beş Bayram, on üç İsmail vardı yerin dibinde. Esenyurt'un göğünü sararken yanık et kokusu, henüz yirmi dördündeydi Fatih. Ostim'i unuttuk, Davutlar'ı, Karabağlar'ı, Ermenek'i... Ve en kötüsü yenildiğimizi unuttuk. Şimdi işe anımsayarak başlamalıyız; Kapital'i, Manifesto'yu, Enternasyonal'i.

Dipnotlar

1. [http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/ZgQkz7IWBzjUAEFwP9tuww_x3D_x3D_\(17/01/2015\)](http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/ZgQkz7IWBzjUAEFwP9tuww_x3D_x3D_(17/01/2015))
2. K.Marx, Kapital, Cilt- II s. 510
3. K.Marx, Kapital, Cilt- I s 232
4. K.Marx, Kapital, Cilt-III s. 81 Sol Yayınları, Onuncu Baskı
5. F. Engels İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu s. 144 Sol Yayınları 2010.●